

июня 1810 г., Харьков, 1811. 25. Uebe Gotz. The model of Lang, national income account in 1807 // Computers and Mathematic with Applications. 1990. 26. Winbel H. Die deutsche Nationalokonomie im 19. Jahr-hundert. Darmstadt, 1977. 27. Uebe Gotz. Joseph Lang aus Freiburg. Eine Kreislaufthe-orie von 1807. Zwischen Quesney und Marx //Jahrbtich-er fur Nationalokonomie und Statistik. 1990. № 1. 28. Багалея Д. И., Сумцов Н.В., Бузескул В.П. Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905). – Харьков: Типография Адольфа Дарре, Московская, № 19, 1906. – 329 с. 29. Якоб Л. О влиянии университетов на образование и благосостояние народа / Л. Якоб // Речи, говоренные в торжественном собрании императорского Харьковского университета. – Харьков, 1808. 30. Хошуляк В.В. Камералістика та її вплив на становлення вітчизняної науки фінансового права XIX століття / В. В. Хошуляк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2013. – № 6–1. – Том 1. – С 218–221. 31. Левитський В. Якоб Людвиг Кондратьевич / В. Левитський // Юридический факультет Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905) / [Под ред. М.П. Чубинського, Д.И.Багалея]. – Харьков, 1908.– С. 275–277. 32. Коропецький І.-С. Українські економісти XIX століття та Західна наука / І.-С. Коропецький. – К.: Либідь, 1993. – 192 с. 33. Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. – СПб. – 1864. – Т. 2. – Отд.1. – Стб. 22, 264, 406, 420, 438, 483–498, 743–769, 1144. 34. Юридичний факультет: Історія та сучасність. – Режим доступу: <http://www-jurfak.univer.kharkov.ua/history.php>. 35. Кричевский Г. Г. Диссертации университетов России 1805–1919 гг.: Библиографический указатель / Институт истории естествознания и техники АН СССР / Г. Г. Кричевский. – М.: Наука, 1984. – 409 с. 36. Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. – СПб., 1864–1904. – Т. 1. – 27 с.

Наталья Пасичнык

СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ФИНАНСОВО-ПРАВОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ХАРЬКОВСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ (1805–1863 ГГ.)

В статье исследуется становление финансового и финансово-правового образования и науки в Харьковском университете в период действия уставов 1804–1863 гг. Изучается вклад немецких ученых в области экономики, права и финансов – Й. Ланга и Л. Якоба, которые работали в первой четверти XIX ст. в университете и своей деятельностью охватывали значительное количество дисциплин экономической и финансово-правовой составляющей. Анализируется преподавания финансов как учебного предмета после выделения кафедры законов о государственных повинностях и финансах (по уставу 1835 г.) и вклад Т. Степанова и М. Клобуцкого в процесс выделения финансов и финансового права как самостоятельных сфер научного исследования и университетских учебных дисциплин.

Ключевые слова: финансы, финансовая наука, политическая экономия, финансовое право, камеральные науки

Natalia Pasichnyk

THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF FINANCIAL AND LEGAL EDUCATION IN THE KHARKIV UNIVERSITY (1805–1863)

The paper examines the financial establishment, financial and legal education in the Kharkiv University during the period of the Statutes of 1804–1863. It determines the contribution of German scholars – Y. Lang and L. Jacob – in economics, law and finance, they worked in the first quarter of the nineteenth century at the university and their activities cover a significant number of subjects of economic, financial and legal component. It is analyzes the teaching of finance as an academic subject after the separation of the Department of Laws on public service and finance (under the Statute of year 1835) and the contribution of T. Stepanov and M. Klobutskiy into the separation process of Finance and Financial law as a independent field of scientific research and university subjects.

Key words: finance, financial science, political economy, financial law, cameralistic sciences.

УДК 94:[005.745:613](470+571)“1850/1880”

Олег Водяний

З'ЇЗДИ ПРИРОДОДОСЛІДНИКІВ І ЛІКАРІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ НАУКОВИХ ОСНОВ ГІГІЄНИ (1850–1880 РР.)

У статті висвітлюються передумови заснування з'їздів російських природодослідників та лікарів, виокремлення медичної секції та її трансформування у фахові відділи. Звертається увага на участь в роботі з'їздів українських учених-гігієністів та їх наукові пошуки в напрямку соціальної і шкільної гігієни. Зроблено огляд роботи VII з'їзду російських природодослідників та

лікарів в Одесі медичного напрямку і, особливо, в галузі гігієни та його фундаментальний вплив на започаткування самостійної гігієнічної секції у наступних з'їздах.

Ключові слова: з'їзд російських природодослідників і лікарів, медичні товариства, лікар-гігієніст, шкільна гігієна, санітарія.

Започаткування та наукові напрацювання російських природодослідників і лікарів на початку другої половини XIX ст. викликають не лише науковий, а й практичний інтерес, оскільки дають можливість ознайомитися із суспільними формами мобілізації наукової медичної думки. Для розв'язання нагальних завдань часу. Окрім того, започаткування нових форм обміну думками, з'їздів, пришвидшувало розвиток медичної науки, сприяло підвищенню ефективності використання інтелектуальних ресурсів для подолання масових, епідемічних захворювань другої половини XIX ст. Цей досвід цікавий сьогодні, в умовах викликів XXI ст.

Історіографія проблеми обмежується незначною кількістю наукових робіт. Єдина монографія, безпосередньо присвячена темі з'їздів, вийшла у світ ще 1887 р. авторства А. Погожева "Двадцатипятилетие 1861–1886 гг. естествонаучных съездов в России: исторический обзор деятельности съездов естествоиспытателей в России и Западной Европе" [3]. Саме це видання є першою спробою реконструкції історії заснування та функціонування з'їздів природодослідників та лікарів. Водночас недоліком цієї праці є фрагментарне висвітлення роботи деяких з'їздів і завершується вона VII Одеським з'їздом (1883 р.).

Короткий аналіз матеріалів з'їздів міститься у роботі А. Ферхмина "Краткий исторический очерк съездов русских естествоиспытателей и врачей 1867–1883", розміщений в "Справочной Книжке для членов VIII съезда Русских естествоиспытателей и врачей в С.-Петербурге 28 декабря 1889 г. – 7 января 1890 г." [2]. Робота містить клопотання та постанови перших семи з'їздів, фінансові звіти та дані про розподіл членів за секціями.

Мета статті – висвітлити передумови започаткування з'їздів природодослідників на теренах України та подальше їх становлення, як з'їздів російських природодослідників і лікарів.

Завдання статті: розкрити історіографію проблеми, визначити вплив перших семи з'їздів російських природодослідників та лікарів на формування наукових основ шкільної гігієни; прослідкувати роль українських учених-гігієністів та медичних товариств у роботі розвитку гігієнічної науки, її структурування і професіоналізації на з'їздах.

Помітний слід у розвитку суспільства, науки та медицини в Російській імперії залишили 60-і рр. XIX ст.: розвиток капіталістичного виробництва, масові міграції населення, розробка природних корисних копалин сприяли прискоренню оновлення природничо-наукових знань, створенню теоретичних основ розвитку гігієни. Ще на початку XIX ст. у багатьох містах імперії виникли наукові, насамперед медичні товариства. Перші медичні товариства на теренах України, створені у Херсоні, Києві та Одесі. На початку другої половини XIX ст. кількість медичних товариств невпинно зростає, водночас з'являється потреба у їх об'єднанні з метою посилення наукової складової та ефективнішого розв'язання нагальних проблем.

Аналогічні процеси відбувалися у країнах Західної Європи. У 1815 р., за ініціативи женевського лікаря Госса, перший з'їзд проходить у Швейцарії. У Німеччині та Англії перші з'їзди відбулися відповідно у 1822 та 1831 рр. Поступово вони стають авторитетними суспільними інститутами. У 1867 р., в Європі назріла потреба міжнародного обміну напрацюваннями учених, яка в тому ж році трансформувалася в організацію міжнародних з'їздів [1, с. 2].

У 1856 р. професор Київського університету Св. Володимира, Карл Кесслер озвучив ідею проведення в Росії періодичних з'їздів природодослідників та лікарів. Того ж року він подав клопотання міністру народної освіти щодо їх започаткування. У 1858 р. міністерство звернулося з цього приводу до попечителя, у той час, Одеського навчального округу М. Пирогова. Усі намагання щодо швидкого започаткування з'їздів природодослідників "розбивалися" об консервативність та бюрократизм царської влади. Ідею київського ученого все ж таки вдалося реалізувати. 11 червня 1861 р. у м. Києві пройшов Перший з'їзд природодослідників, а згодом, у 1862 р., відбувся Другий з'їзд. Перші з'їзди були нечисленними – на першому лише 44 делегати, а другому – 61. На Другому київському з'їзді окрім представників Київського навчального округу, були присутніми ще й декілька членів з Харківського. Таким чином, перші два з'їзди в м. Києві носили локальний характер і мали відносно мале представництво від ученого світу. На Другому київському з'їзду природодослідників К. Кесслер озвучив ініціативу "Київського товариства лікарів", "Фізико-математичного товариства" та "Московського товариства дослідників природи" щодо заснування загальноросійських з'їздів природодослідників та лікарів. 12 травня 1867 р., за підтримки міністра народної освіти Д. Толстого, у м. Санкт-Петербурзі відбувся Перший з'їзд російських природодослідників. Відкривав з'їзд його ініціатор, ректор Санкт-Петербурзького університету, К. Кесслер. У своєму виступі він висловив пророчі слова "...цей з'їзд дасть великий поштовх для розвитку вітчизняної науки та

природодосліджень..." [2, с. 5–9]. І, дійсно, низка наступних з'їздів підвела підсумок науковим експедиціям, мала змістовні реферативні виступи, слугувала поштовхом до створення низки нових товариств.

Перший з'їзд у Петербурзі зібрав 465 представників наукових та освітніх установ. Більше 100 з них приїхали з різних міст імперії [2, с. 64]. На засіданнях заслухали 150 доповідей. Найчисельнішою секцією була анатомії та фізіології – 112 делегатів, що чітко вказувало на необхідність започаткування ще однієї секції – медичної. На загальних засіданнях з'їзду обговорювалися найбільш актуальні доповіді, насамперед ті, які стосувалися різних аспектів медицини, розкривали питання гігієни, освіти і виховання. Саме такими доповіді професора А. Фамінцева "Про виховне значення природничих наук", заслуженого професора Здекауера "Природознавство в гігієні" та "Природознавство, як предмет народної освіти" Ю. Семашка. У результаті роботи з'їзду прийнято постанову, у якій йшлося про заснування товариств природодослідників при п'яти університетах (зокрема, у Києві та Одесі) і відкриття на наступних з'їздах секції наукової медицини [2, с. 10–12, 48].

Місцем проведення Другого з'їзду обрано м. Москву, яка упродовж 20–30 серпня 1869 р. прийняла 427 російських природодослідників та лікарів. Робота секцій засіданнях розпочалася 22 серпня, на яких розглянуто 228 доповідей. У підготовці роботи секцій анатомії, фізіології та наукової медицини були задіяні фахівці медичного факультету Московського університету. Третина від з'їзду, а саме: 132 делегати, були учасниками секції наукової медицини [2, с. 64].

Активну участь у роботі з'їзду взяв, на той час ще маловідомий, а згодом один із засновників санітарної освіти населення в Україні, Н. Хржонщевський з доповіддю: "Про роботу в фізіологічній лабораторії Харківського університету" [3, с. 107]. На останньому загальному засіданні з'їзду виступав основоположник педіатрії у Російській імперії, М. Тольський, на тему: "Про значення гігієни в громадському житті та особливості її застосування в навчальних закладах" [2, с. 20].

Заснування секції медицини на Другому з'їзді російських природодослідників та лікарів мало історичне значення для вітчизняної медичної науки. Це була її легалізація, яка відкрила шлях до стрімкого розвитку не лише у межах цього об'єднання, а й самостійного соціального інституту. Для лікарів медична секція стала трибуною, на якій вперше порушувалися питання медичної статистики, розробки програм розвитку гігієни тощо.

Третій загальноросійський з'їзд 1871 р. проводився у м. Києві. Незадовго до відкриття з'їзду в місті розпочалася епідемія холери, яка змусила багатьох делегатів змінити власні плани та скасувати участь у заході. Проте це не завадило бути присутніми 270 делегатам, 78 з яких обрали секцію наукової медицини [2, с. 65].

Четвертий з'їзд природодослідників та лікарів проходив у серпні 1873 р. в м. Казані та зібрав 267 делегатів. На загальних засіданнях розглянуто доповіді голови Казанського товариства лікарів – О. Петрова, який запропонував розділити секції наукової медицини на статистико-гігієнічну та медичну, а професор Варшавського університету Андрєєв виступив із доповіддю: "Про відношення гігієни до кожного члена суспільства". М. Висоцький ознайомив з науковими результатами харківського ученого І. Сковцова "Гігієна і цивілізація". У останній день з'їзду 30 серпня професор Казанського університету Петров зачитав напрацьовану постанову статистико-гігієнічного відділу, у якій регламентувався порядок організації медичної статистики, створення колегіального медичного центру та порушувалося питання автономності медичної секції у питаннях поділу на відділи. Постанова відділу, яка була досить прогресивною, відхилена з'їздом [2, с. 28–31]. Саме на казанському з'їзді вперше гігієна та медична статистика були виокремлені з медицини, що вказувало на їх самостійність та відповідало викликам часу.

Питання гігієни та медичної статистики, які обговорювалися на з'їзді, у подальшому мали широке суспільне значення. Активну участь у роботі статистико-гігієнічної комісії брали представники медичних товариств Одеси, Харкова та Чернігова. На засіданнях секції розглядалися питання шкільної гігієни, а саме: у доповідях І. Сковцова: "Щодо роботи земської медицини у статистично-гігієнічному напрямку та про з'їзди лікарів" та "По питанню важких хвороб і стану народного здоров'я в Росії". Учений підкреслював, що основний шлях розвитку статистично-гігієнічного напрямку в земсько-медичній діяльності проходив через посилення викладання гігієни в російських університетах, водночас детально обґрунтовував необхідність викладання гігієни в народних школах та організації регулярних з'їздів лікарів по всій Російській імперії. О. Щербаков у доповіді "Про застосування барачної системи для влаштування шкіл" доводив, що саме таке влаштування шкільної будівлі мало б усунути всі недоліки шкільних будівель в гігієнічному та педагогічному відношеннях (зменшити негативний вплив старших учнів на молодших). В. Колюбакін ознайомив з "Дослідженням слухових можливостей учнів 6-ї Московської гімназії" [3, с. 125–128].

Упродовж 31 серпня – 9 вересня 1876 р. м. Варшава прийняла 344 членів П'ятого з'їзду російських природодослідників та лікарів, 90 з яких записалися до секції наукової медицини [2,

с. 126]. Організаційними питаннями секції медицини займався перший професор гігієни О. Доброславін. Шостий з'їзд, запланований на 1878 р., у зв'язку з російсько-турецькою війною, перенесено на кінець грудня 1879 р. в м. Санкт-Петербург. Столичний VI з'їзд природодослідників та лікарів відвідали 1409 делегатів, в тому числі 65 жінок. Третина всіх учасників взяли участь в секціях наукової медицини та гігієни, відповідно 412 та 52 члени [2, с. 41, 67]. Друга за чисельністю делегація прибула з Харкова – 63 особи, також були представники від Києва, Одеси, Миколаєва, Херсона, Катеринослава та Кременчука [3, с. 169].

Для обговорення важливих проблем та спільного їх вирішення, до оргкомітету з'їзду зверталися різні наукові установи та організації, у тому числі "Товариство охорони народного здоров'я", "Товариство російських лікарів", яке клопотало перед оргкомітетом щодо проведення спільного засідання медичної секції на базі товариства [2, с. 38]. На засіданні секції гігієни, професор Ф. Ерісман доводив тісний зв'язок гігієни з суспільним життям та вказував на гостру необхідність встановлення єдиних стандартів, форм та методів проведення санітарних заходів. Там же Ф. Ерісман запропонував обрати серед лікарів та гігієністів комітет для організації конгресу гігієни, до якого обрані: професори Боткін, Доброславін, Здекауер, Якобій, Янсон, Ерісман, Гюбнер, Осіпов, Ілінський та старший лікар Херсонської земської лікарні Сілуянов [3, с. 192, 195].

Секцією гігієни подані клопотання щодо проведення постійних статистичних досліджень та про дозвіл організовувати всеросійські санітарні з'їзди у губернських містах [2, с. 52]. Професорами Якобієм та Доброславіним внесено пропозицію "Про єдиний спосіб дослідження гігієнічних явищ" [3, с. 190]. О. Доброславін зачитав доповідь "Про відношення гігієни до природознавства" [2, с. 38].

Завдяки спільним клопотанням "Товариства одеських лікарів", одеського міського голови місцем проведення Сьомого з'їзду обрано м. Одесу. Наприкінці літа 1883 р. Одеса прийняла 641 делегата Сьомого з'їзду російських природодослідників та лікарів. Значна частина делегатів завітала із Києва, Єлисаветграду, Харкова, Херсона, Катеринослава. У медичному напрямку і, особливо, у галузі гігієни, робота з'їзду була досить продуктивною. Так, на загальному засіданні професор І. Скворцов виступав із доповіддю: "Про відношення суспільства до гігієни", яку досить схвально оцінив професор М. Скліфосовський [2, с. 44–45].

Саме на з'їздах російських природознавців і лікарів зроблено перші кроки щодо вдосконалення земської медицини, на яку покладалося вирішення особливо гострих питань, пов'язаних з наданням медичної допомоги населенню країни. В Одесі започатковано підсекцію земської медицини. Секцію приєднано до гігієни, як до науки, тісно пов'язаної з нею [4, с. 1]. На загальному засіданні розглядалося звернення одеського міського голови Г. Маразлі, який запропонував у пам'ять про перший з'їзд в м. Одесі започатковувати дві премії по 500 крб., одна з яких медичного спрямування, за номінацією: "Вплив земських установ на покращення народного здоров'я у Південній Росії, ефективність їх функціонування в галузях гігієни та суспільного здоров'я" [2, с. 53].

Розробкою положення про медичну премію займалися члени "Одеського товариства лікарів". Основною вимогою до роботи було порівняти стан народного здоров'я у містах та селах Херсонської та Бессарабської губерній, до та після початку функціонування земських медичних закладів, результативність їх роботи та історичний огляд [3, с. 233].

На засіданні медичної секції лікар Ільїнський, за дорученням шкільно-гігієнічної комісії педагогічного музею військово-навчальних закладів, зачитав доповідь про вечірнє освітлення шкіл. У виступі він засуджував штучне освітлення шкіл та приводив приклади його впливу на збільшення короткозорості у дітей. Слухачам секції він продемонстрував напрацьоване комісією положення про використання у школах розсіяного освітлення, що, на його думку, відповідало, як санітарним, так і економічним запитам школи. Основними умовами для якісного освітлення він називав відношення площі до кількості ламп, обов'язкове фарбування стелі та стін у білий колір. Праця Ільїнського викликала бурхливе обговорення щодо доцільності такого освітлення. У ній не було чітких відповідей щодо впливу продуктів горіння на здоров'я учнів. Один із активних учасників цього обговорення, професор І. Скворцов, нагадав доповідачу про існування електричної лампи Едісона [5, с. 1–2]. У загальному розрізі з'їздів саме одеський з'їзд відіграв важливу роль у розвитку гігієнічної науки. На з'їзді ухвалено в подальшому започаткувати самостійну гігієнічну секцію. Доповіді, присвячені питанням шкільної гігієни, викликали широкий науковий інтерес та проходили в атмосфері бурхливих обговорень.

Місцем проведення наступного Восьмого з'їзду обрано м. Харків, але в силу різних обставин з'їзд не відбувся. Лише після семирічної перерви природодослідники та лікарі з'їхалися у м. Санкт-Петербург [6, с. 23]. Загалом, відбулося тринадцять з'їздів природодослідників останній із них напередодні Першої світової війни проходив у м. Тифлісі (Тбілісі) у 1913 р.

У перерві між з'їздами, в Російській імперії виникає розгалужена мережа місцевих медичних товариств, проходить широка трансформація в галузі медицини. Розпочало активну діяльність "Товариство охорони народного здоров'я". З 1881 р. створено "Московсько-Петербурзьке медичне

товариство", згодом відоме, як "Товариство російських лікарів", створене в пам'ять про М. Пирогова. У період невизначеності природничих з'їздів та на хвилі нагальної потреби серед учених-лікарів до обміну досягненнями, "Товариство російських лікарів" започатковує власні медичні з'їзди. У 1885 р. проводить перший, а згодом у 1886 р. другий, які пізніше стануть відомими під назвою "пироговські з'їзди".

Отже, перші з'їзди російських природодослідників та лікарів заклали наукове підґрунтя для розвитку медичної науки в Російській імперії, відіграли особливо важливу роль у розвитку соціальної та шкільної гігієни, зокрема вирішували питання влаштування класних кімнат, навчального навантаження, впливу школи на здоров'я учня тощо. У період свого становлення, з'їзди пройшли шлях від простої ініціативи – до потужної наукової організації. Фундаментальну роль у їх становленні відіграли українські Вчені та установи, а саме "Київське медичне товариство", Київський університет Св. Володимира та його професор К. Кесслер. В організації роботи з'їздів важливу роль відігравали участь представників медичних товариств Києва, Одеси, Харкова, Чернігова та інших міст. Презентовані на з'їздах наукові праці видатних українських вчених Н. Хржонцевського, А. Якобія, І. Сковцова мали значну наукову цінність і відігравали важливу просвітницьку роль в тогочасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Третий съезд общества русских врачей (Пироговский) в С.-Петербурге, (3–10 января 1889 г.), С.-Пб., 1889. – 299 с. 2. Ферхмин А. Р. Краткий исторический очерк съездов русских естествоиспытателей и врачей 1867–1883 / [под ред. В.В. Докучаева] // Справочная Книжка для членов VIII съезда Русских естествоиспытателей и врачей в С.-Петербурге 28 декабря 1889 г. – 7 января 1890 г. / А. Р. Ферхмин – С.-Пб.: Типография Е. Евдокимова, 1889. – 140 с. 3. Погожев А. В. Двадцатипятилетие 1861–1886 гг. естественных съездов в России // Исторический обзор деятельности съездов естествоиспытателей в России и Западной Европе / А. В. Погожев – М.: Тип. В. М. Фриш, 1887. – 394 с. 4. Протокол заседания подсекции гигиены и земской медицины 20 августа 1883 г. – Одесса: тип. П. А. Зеленого, 1883. – 14 с. 5. Протокол второго заседания медицинской секции 25 августа 1883 г. – Одесса: тип. П.А. Зеленого, 1883. – 2 с. 6. VIII съезд русских естествоиспытателей и врачей в С.-Пб. от 28 декабря 1889 г. до 7 января 1890 г. – С.-Пб.: тип. В. Демакова, 1890. – 956 с.

Олег Водяный

СЪЕЗДЫ ЕСТЕСТВОИСПЫТАТЕЛЕЙ И ВРАЧЕЙ И ИХ РОЛЬ В ФОРМИРОВАНИИ НАУЧНЫХ ОСНОВ ГИГИЕНЫ (1850–1880 ГГ.)

В статье освещаются предпосылки основания съездов русских естествоиспытателей и врачей, выделение медицинской секции и ее трансформирование в специализированные отделы. Обращается внимание на участие в работе съездов украинских ученых-гигиенистов и их научные поиски в направлении социальной и школьной гигиены. Сделан обзор работы VII съезда русских естествоиспытателей и врачей в Одессе в медицинском направлении и, особенно, в области гигиены и его фундаментальное влияние на возникновение самостоятельной гигиенической секции в следующих съездах.

Ключевые слова: съезд русских естествоиспытателей и врачей, медицинские общества, врач-гигиенист, школьная гигиена, санитария.

Oleg Vodiany

CONGRESSES OF NATURE SCIENTISTS AND DOCTORS AND THEIR ROLE IN FORMATION OF SCIENTIFIC BASES OF HYGIENE (1850–1880)

Prerequisites of the basis of congresses of the Russian scientists and doctors, emphasizing of medical section and its transformation in professional departments are explored in the article. The attention to participation in work of congresses of the Ukrainian scientists-hygienists and their scientific searches in the direction of social and school hygiene is paid. The review of work of the VII congress of the Russian scientists and doctors in Odessa in the medical direction and, especially, in the field of hygiene and its fundamental influence on the beginning of independent hygienic section in the subsequent congresses is made.

Key words: Congress of the Russian scientists and doctors, medical societies, doctor-hygienist, school hygiene, sanitation.